

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 118¹, 156¹ straipsnių, 267 straipsnio 5 punkto ir 317¹ straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai

Vilnius, 2000 m. rugsėjo 19 d.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Egidijaus Jarašiūno, Egidijaus Kūrio, Zigmo Levickio, Augustino Normanto, Vlado Pavilionio, Jono Prapiesčio, Vytauto Sinkevičiaus, Stasio Stačioko, Teodoros Staugaitienės,

sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo atstovei teisėjai Kristinai Paleckaitei,

suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovui Seimo kanceliarijos Teisės departamento vyresniajam konsultantui Gintarui Godai,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsnio 1 dalimi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio 1 dalimi, viešame Teismo posėdyje 2000 m. rugpjūčio 29 d. išnagrinėjo bylą Nr. 25/99-9/99-35/99 pagal šiuos prašymus:

Panevėžio apygardos teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 267 straipsnio 5 punktas ir 317¹ straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims, 109 straipsnio 1 ir 2 dalims ir 118 straipsnio 1 daliai;

Šalčininkų rajono apylinkės teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 118¹, 156¹ straipsniai, 267 straipsnio 5 punktas ir 317¹ straipsnis neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims;

Vilniaus apygardos teismo prašymą ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 156¹ straipsnio 3 dalis atitinka Lietuvos Respublikos Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalį ir 31 straipsnio 2 dalį, o Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 317¹ straipsnio 3 ir 4 dalys – Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalį ir 117 straipsnio 1 dalį.

Konstitucinis Teismas

nustatė:**I**

Pareiškėjas – Panevėžio apygardos teismas nagrinėjo baudžiamąją bylą. Teismas 1999 m. balandžio 19 d. nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 267 straipsnio 5 punktas ir 317¹ straipsnis neprieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims, 109 straipsnio 1 ir 2 dalims ir 118 straipsnio 1 daliai.

Pareiškėjas – Šalčininkų rajono apylinkės teismas nagrinėjo baudžiamąją bylą. Teismas 1999 m. gegužės 4 d. nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar BPK 118¹, 156¹ straipsniai, 267 straipsnio 5 punktas ir 317¹ straipsnis neprieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims.

Pareiškėjas – Vilniaus apygardos teismas nagrinėjo baudžiamąją bylą. Teismas 1999 m. gruodžio 16 d. nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar BPK 156¹ straipsnio 3 dalis atitinka Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalį ir 31 straipsnio 2 dalį, BPK 317¹ straipsnio 3 ir 4 dalys – Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalį ir 117 straipsnio 1 dalį.

Šie prašymai Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 9 d. sprendimu sujungti į vieną bylą.

II

Pareiškėjai savo prašymus grindžia šiais argumentais.

1. Pareiškėjas – Panevėžio apygardos teismas prašyme nurodo, kad BPK 267 straipsnio 6 punkte nustatyta teisiomojo teisė užduoti klausimus nukentėjusiesiems ir liudytojams, tačiau, jeigu nukentėjusieji ar liudytojai yra įslaptinti, teisiemieji negali šios teisės įgyvendinti. Pareiškėjas teigia, kad BPK 267 straipsnio 5 punkto ir 317¹ straipsnio normomis yra pažeidžiamas Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas teismo bešališkumo principas ir asmens, kaltinamo padarius nusikaltimą, teisė, kad jo bylą teismas išnagrinėtų teisingai.

Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje nustatyta, kad asmeniui, kuris įtariamas padaręs nusikaltimą, ir kaltinamajam nuo jų sulaikymo arba pirmosios apklausos momento garantuojama teisė į gynybą, kuri yra viena iš tiesos byloje nustatymo garantijų. Šios teisės įgyvendinimas yra būtina sąlyga, užtikrinanti, kad nekaltas asmuo nebūtų patrauktas baudžiamajon atsakomybėn ir nuteistas. Vadinasi, teisiomasis teisminio nagrinėjimo metu turi turėti galimybę apklausti kaltinimo liudytojus.

Pareiškėjo nuomone, teisė į gynybą susijusi su Konstitucijos 109 straipsnio 1 bei 2 dalių ir 118 straipsnio 1 dalies normomis, kuriose įtvirtintos teismo ir prokurorų funkcijos, ir Konstitucijos

31 straipsnio 2 dalies norma, garantuojančia asmeniui, kaltinamam padarius nusikaltimą, teisę, kad jo bylą išnagrinėtų bešališkas teismas.

2. Pareiškėjas – Šalčininkų rajono apylinkės teismas prašyme nurodo, kad BPK 156¹ straipsnis nustato, jog prokuroras, taip pat prokuroro sutikimu – tardytojas sunkių nusikaltimų byloje, norėdami užtikrinti liudytojo ar nukentėjusio asmens saugumą, turi teisę įslaptinti jų pavardę ir kitus asmens tapatybę nustatančius duomenis. Susipažinti su tikraisiais duomenimis turi teisę tik byloje dalyvaujantys tardytojai, prokurorai ir teisėjai. Kaltinamasis ir teisiamejis negali sužinoti šių duomenų. Tai reiškia, kad yra ribojama asmens teisė žinoti, kas kaltina ir kokio liudytojo ar nukentėjusiojo parodymais pateiktas kaltinimas grindžiamas. Kaltinamasis ar teisiamejis negali žinoti, kokie santykiai jį sieja su tais liudytojais ar nukentėjusiais, ar tie asmenys dėl kokių nors priežasčių nėra suinteresuoti nepagrįstai jį apkaltinti. Taigi BPK 156¹ straipsnis pažeidžia Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje garantuotą asmens teisę į teisingą bylos išnagrinėjimą ir to paties straipsnio 6 dalyje įtvirtintą teisę į gynybą. BPK 118¹, 317¹ straipsniai ir 267 straipsnio 5 punktas reglamentuoja 156¹ straipsnio įgyvendinimą, – vadinasi, ir jie prieštarauja minėtoms konstitucinėms nuostatomis.

3. Pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo prašyme nurodoma, kad Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog visuose teismuose bylos nagrinėjamos viešai. Uždaras teismo posėdis galimas, jeigu reikia apsaugoti žmogaus asmeninio ar šeimyninio gyvenimo slaptumą arba jeigu viešai nagrinėjama byla gali atskleisti valstybinę, profesinę ar komercinę paslaptį. Konstitucijoje nenumatyta, kad teismo posėdis gali būti slaptas, tačiau BPK 317¹ straipsnio 3 dalyje numatytas įslaptinto liudytojo apklausos būdas teisiamejį posėdį padaro slaptą: teismas apklausia įslaptintą liudytoją nedalyvaujant ne tik klausytojams, bet ir nagrinėjamos bylos proceso dalyviams.

Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad įstatymui, teismui ir kitoms valstybinėms institucijoms visi asmenys yra lygūs. Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje nustatyta nusikaltimą padariusio asmens teisė, kad jo bylą viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas. BPK 265 straipsnyje nustatyta, kad teismo nagrinėjimo dalyvių teisės yra lygios ir kad bylos nagrinėjamos laikantis rungimosi principo. BPK 269, 267, 60 straipsniai numato gynėjo, teisiamejo, nukentėjusiojo teises susipažinti su visa bylos medžiaga, dalyvauti nagrinėjant bylą ir tiriant įrodymus. Tačiau BPK 156¹ straipsnio 3 dalyje teisė susipažinti su tikraisiais liudytojo asmens tapatybę nustatančiais duomenimis nustatyta tik prokurorui. Taip jis yra iškeliamas kitų proceso dalyvių atžvilgiu.

Pareiškėjo manymu, įslaptinto liudytojo anonimiškumas neleidžia teismui teisingai ir bešališkai išnagrinėti bylą, nes trukdo įsitikinti liudytojo parodymų teisingumu. Būtent liudytojo santykiai su teisiameju ir nukentėjusiuoju yra svarbi bylos aplinkybė, galinti turėti lemiamą

reikšmę nustatant įrodymų patikimumą. Įstatymu apribojant galimybes objektyviai patikrinti liudytojų parodymus, didėja melagingų parodymų tikimybė.

BPK 317¹ straipsnio 3 ir 4 dalyse numatyta apklausos tvarka ignoruojamos parodymų autentiškumo nuostatos, suteikiamų žinių šaltinis lieka anonimiškas ir įslaptinto liudytojo parodymai teismo posėdyje yra iš esmės anoniminio pranešimo lygmens. Tai pažeidžia proceso dalyvių teises, kliudo teismui būti bešališkam ir teisingam.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti suinteresuoto asmens – Seimo atstovo G. Godos rašytiniai paaiškinimai.

1. Suinteresuoto asmens atstovas nurodė, kad BPK 118¹, 156¹ straipsniai iš esmės reglamentuoja liudytojų (nukentėjusiųjų) įslaptinimo tvarką. BPK 118¹ straipsnyje nustatyti protokolų rašymo, o 156¹ straipsnyje – tardymo formos ypatumai. Šie straipsniai iš esmės tik pasako, kad liudytojai gali būti įslaptinami, ir nurodo, kaip įslaptinimas turi būti fiksuojamas. Pats liudytojų (nukentėjusiųjų) įslaptinimo faktas nelaikytinas kokios nors konstitucinės normos pažeidimu, jei šių asmenų įslaptinimas buvo pagrįstas.

Įslaptintų liudytojų ir nukentėjusiųjų apklausa nedalyvaujant teisminio nagrinėjimo dalyviams neturėtų prasmės, jei šie po tokio posėdžio ar prieš jį galėtų susipažinti su įslaptintų asmenų anketiniais duomenimis. Tai, kad įslaptintų asmenų anketiniai duomenys gali būti žinomi tik tam tikriems pareigūnams, laikytina neatsiejama liudytojų ir nukentėjusiųjų įslaptinimo reglamentavimo baudžiamajame procese dalimi.

2. BPK 156¹ straipsnis nustato, kad liudytojo ar nukentėjusiojo įslaptinimas yra galimas tik tuo atveju, kai liudytojo arba nukentėjusiojo sveikatai ar gyvybei gresia realus pavojus. Tai reiškia, kad baudžiamojo proceso įstatymas neleidžia visiškai laisvai naudotis įslaptinimo priemone.

3. BPK 317¹ straipsnyje įtvirtinti tokie įslaptintų liudytojų parodymų panaudojimo ypatumai: 1) teismas gali nekviesti įslaptinto asmens į teismo posėdį, o jo parodymus, duotus parengtinio tyrimo metu, perskaityti balsu (BPK 317¹ straipsnio 1 dalis); 2) teismas gali tokį asmenį kviesti į teismo posėdį, tačiau tokiu atveju jis privalo arba įslaptintą asmenį apklausti nedalyvaujant teisminio nagrinėjimo dalyviams (BPK 317¹ straipsnio 3 dalis), arba jį apklausti neviešame teismo posėdyje, sudaręs akustines ir vizualines kliūtis, neleidžiančias kitiems proceso dalyviams nustatyti apklausiamą asmens tapatybę (BPK 317¹ straipsnio 4 dalis). Žmogaus teisių apsaugos požiūriu mažiausiai priekaištų galima padaryti dėl BPK 317¹ straipsnio 4 dalyje įtvirtintos normos. Tačiau tam tikrais atvejais vizualinių ir akustinių kliūčių naudojimas gali sukelti sunkumų gynybai ir menkinti tokiu būdu gaunamų parodymų kaip įrodymų patikimumą.

Taikyti BPK 317¹ straipsnio 3 dalyje numatytą apklausos būdą reikėtų gana atsargiai.

Visiškai atsisakyti šios normos, kaip sudarančios sąlygas pažeisti Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (toliau – ir Konvencija), nebūtina, nes tokiu atveju liudytojų įslaptinimo institutas iš viso netektų prasmės. Liudytojo įslaptinimo faktas automatiškai dar nereiškia Konvencijos pažeidimo. Europos žmogaus teisių teismo praktika ir Europos valstybių patirtis rodo, kad įslaptintų liudytojų parodymais galima remtis tik kaip vienu iš įrodymų, tačiau tokie parodymai baudžiamojoje byloje negali būti lemiančiais ar net vieninteliais įrodymais.

Nagrinėjant BPK 317¹ straipsnio 1 dalį pabrėžtina, kad, skirtingai nei Konvencijoje, Konstitucijoje tiesiogiai nėra įtvirtinta kaltinamojo teisė užduoti klausimus kaltinimo liudytojams. Tačiau Konstitucijos garantuotos teisės į gynybą sudedamasis elementas yra kaltinamojo teisė užduoti klausimus šiems liudytojams. Teisė į gynybą realizuojama per konkrečius veiksmus, o klausimų liudytojams pateikimas kaip tik yra vienas iš tokių veiksmų. Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalis, kaip ir Konvencija, garantuoja teisę į teisingą bylos išnagrinėjimą.

Suinteresuoto asmens atstovo nuomone, teigti, kad liudytojų įslaptinimas gali pažeisti teisėjų ir teismų nepriklausomumo ir bešališkumo principą, nėra jokio pagrindo. Liudytojų įslaptinimo problema tokiu aspektu nėra nagrinėjama nei Europos žmogaus teisių teisme, nei atskirose Europos valstybėse. Liudytojų įslaptinimas nepažeidžia Konstitucijoje įtvirtinto teismo ir prokuratūros funkcijų atribojimo.

4. Suinteresuoto asmens atstovo teigimu, Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje ir 117 straipsnio 1 dalyje įtvirtintas viešo bylų nagrinėjimo principas nėra absoliutus, nes 117 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad jei proceso metu gali būti atskleista valstybinė paslaptis, yra galimas uždaras (t. y. neviešas) teismo posėdis. Įslaptinti liudytojo ar nukentėjusiojo asmens tapatybę nustatantys duomenys yra valstybinė paslaptis, todėl bylų, kuriose turi būti apklausiami šie įslaptinti asmenys, nagrinėjimas neviešame posėdyje Konstitucijai neprieštarauja. Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje taip pat yra įtvirtinta galimybė tam tikrais atvejais rengti uždarus teismo posėdžius. Baigtinis tokių atvejų sąrašas Konvencijoje nėra pateiktas – joje nustatyta, kad byla gali būti nagrinėjama neviešai ir tada, kai, teismo nuomone, tai būtina dėl ypatingų aplinkybių, dėl kurių viešumas pažeistų teisingumo interesus.

5. Ginčijamos BPK normos nesusijusios su Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje nustatytu reguliavimu – liudytojų ir nukentėjusiųjų įslaptinimas nepažeidžia asmenų lygybės principo, todėl bet kokios abejonės dėl minėtų asmenų įslaptinimo reglamentavimo baudžiamajame procese atitikimo šiai konstitucinei normai yra nepagrįstos. Įslaptinant asmenis yra siekiama sudaryti sąlygas baudžiamojoje teisejoje vykdyti teisingumą.

IV

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui buvo gauti Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro Č. K. Blažio, Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro K. Pėdnyčios, teisingumo viceministro G. Švedo, Lietuvos teisės akademijos Teisės fakulteto dekanı dr. K. Stungio, Policijos fakulteto dekanı dr. P. Ancelio ir prodekanı J. Vasiliausko, Lietuvos advokatų tarybos pirmininko pavaduotojos A. Bugelevičienės, Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Kriminalistikos ir baudžiamojo proceso katedros doc. dr. J. Rinkevičiaus, Teisės instituto Kriminologinių tyrimų skyriaus vyresniojo mokslinio bendradarbio dr. K. Jovaišo, Informacinio metodinio skyriaus vedėjo vyriausiojo specialisto J. Misiūno ir šio instituto vyresniojo specialisto P. Ragauskos rašytiniai paaiškinimai dėl pareiškėjų argumentų.

V

Konstitucinio Teismo posėdyje pareiškėjo – Vilniaus apygardos teismo atstovė teisėja K. Paleckaitė iš esmės pakartojo Vilniaus apygardos teismo prašyme išdėstytus argumentus.

Suinteresuoto asmens atstovas G. Goda teisminiame posėdyje iš esmės pakartojo savo rašytiniuose paaiškinimuose Konstituciniam Teismui išdėstytus teiginius.

Teismo posėdyje kalbėjo specialistai – teisingumo viceministras G. Švedas ir Policijos departamento Teisės tarnybos vyresnysis komisaras V. Rimkus.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

I

1. Baudžiamojo proceso įstatymai turi nustatyti tokią baudžiamųjų bylų proceso tvarką, kuri sudarytų prielaidas teisėtomis priemonėmis greitai ir nuodugnai išaiškinti nusikaltimus bei juos padariusius asmenis, įkaltinti kaltininkus ir, tinkamai pritaikius baudžiamąjį įstatymą, teisingai juos nubausti. Nekaltas asmuo negali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ir nuteistas.

Nustatant patraukimo baudžiamojon atsakomybėn bei bausmės skyrimo už padarytą nusikaltimą tvarką, įstatymais taip pat turi būti numatytas ir asmens, kaltinamo padarius nusikaltimą, teisių užtikrinimas. Konstitucinis Teismas 1999 m. gegužės 11 d. nutarime pažymėjo, kad „garantuojant asmens teisių apsaugą būtina paisyti pamatinių teisinės valstybės principų, kurie reikalauja, kad jurisdikcinės ir kitos teisės taikymo institucijos būtų nešališkos ir nepriklausomos, siektų nustatyti objektyvią tiesą ir sprendimą priimtų tik teisės pagrindu. Tai įmanoma tik jei procesas yra viešas, šalys turi lygias teises, o teisiniai ginčai, ypač dėl asmens teisių, sprendžiami užtikrinant šiam asmeniui teisę ir galimybę jas ginti. Teisinėje valstybėje asmens teisė ginti savo teises yra nekvestionuojama“. Taigi asmuo negali būti pripažintas kaltu nusikaltimo padarymu ir

kriminalinė bausmė niekam negali būti paskirta be tinkamos teisminės procedūros, leidžiančios kaltinamajam žinoti viską, kas jam inkriminuojama ir kuo pagrįsti reiškiami kaltinimai, taip pat parengti ir pateikti įrodymus gynybai. Tai turi būti užtikrinta baudžiamojo proceso normomis, kurios turi atitikti konstitucinius teisėtumo, lygybės įstatymui ir teismui, teismo ir teisėjų bešališkumo ir nepriklausomumo, viešo ir teisingo bylų nagrinėjimo principus. Teismo nagrinėjimo dalyviams – kaltintojui, teismamajam, gynėjui, nukentėjusiajam ir jo atstovui, civiliniam ieškovui ir civiliniam atsakovui bei jų atstovams – teisminiame posėdyje turi būti įstatymais užtikrintos lygios teisės teikti įrodymus, dalyvauti tiriant įrodymus, pareikšti prašymus. Bylos turi būti nagrinėjamos laikantis rungimosi principo.

2. Sprendžiant asmens baudžiamosios atsakomybės klausimus svarbus yra įrodymų rinkimas ir jų vertinimas. Kaltinimo dėl padaryto nusikaltimo pagrindimui baudžiamajame procese, be kitų įrodymų, didelę reikšmę turi liudytojų bei nukentėjusiųjų parodymai. Šių parodymų patikimumas yra būtina sąlyga, jei norima išvengti neteisingo ar nepagrįsto asmens nuteisimo.

Būti liudytoju baudžiamojoje byloje gali būti šaukiamas kiekvienas asmuo, jei yra duomenų, kad jis žino apie kokias nors su byla susijusias aplinkybes. Kaip liudytojas asmuo gali būti apklausiamas apie nustatytas byloje aplinkybes, apie faktus, apibūdinančius kaltinamojo ir nukentėjusiojo asmenybę, apie jų tarpusavio santykius, taip pat apie liudytojo santykius su kaltinamuoju ir nukentėjusiuoju.

Kiekvienas šaukiamas būti liudytoju asmuo privalo atvykti ir duoti parodymus apie visa, kas jam žinoma byloje, taip pat teisingai atsakyti į proceso dalyvių pateiktus jam klausimus. Liudytojo pareiga duoti parodymus ir sakyti tiesą baudžiamojoje byloje yra užtikrinama ir tuo, kad už tokios pareigos nevykdymą yra nustatyta baudžiamoji atsakomybė. Atsakomybė už melagingų parodymų davimą yra nustatyta ir nukentėjusiajam. Konstitucijos 31 straipsnyje yra įtvirtinta nuostata, draudžianti versti duoti parodymus prieš save, savo šeimos narius ar artimus giminaičius. Baudžiamuosiuose įstatymuose yra nustatytos normos, leidžiančios liudytojui šiuo pagrindu atsisakyti duoti parodymus. Tačiau jeigu šie asmenys, žinodami turį teisę atsisakyti duoti parodymus, sutiko juos duoti kaip liudytojai ar nukentėjusieji, bet vėliau tyčia davė melagingus parodymus, jie taip pat gali būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

3. Pažymėtina, kad liudytojui ar nukentėjusiajam duoti teisingus parodymus baudžiamojoje byloje kai kuriais atvejais gali būti nesaugu, todėl šiuo metu įvairiose šalyse yra nustatytos įvairios liudytojų apsaugos nuo nusikalstamo poveikio jiems priemonės: sudaroma galimybė pakeisti gyvenamąją vietą, pavardę, darbą, ar, padarius plastinę operaciją, veido bruožus ir pan. Baudžiamuosiuose įstatymuose paprastai yra numatyta baudžiamoji atsakomybė už tokį nusikaltimą kaip siekimas bet kuria forma paveikti liudytoją.

Kai kuriose Europos valstybėse, siekiant apsaugoti liudytoją ar nukentėjusįjį nuo galimo fizinio ar psichinio poveikio, yra numatytas jų įslaptinimas baudžiamajame procese.

Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje iš esmės nekvestionuojama galimybė įslaptinti liudytoją ar nukentėjusįjį, tačiau pabrėžiamas įslaptinto liudytojo ar nukentėjusiojo parodymų išimtinumas, taip pat atkreipiamas dėmesys į kitas sąlygas, kurių būtina laikytis naudojantis tokių liudytojų ar nukentėjusiųjų parodymais kaip įrodymu baudžiamojame byloje pagrindžiant apkaltinamąjį nuosprendį. Tai siejama su Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje įtvirtintais reikalavimais.

Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta asmens teisė į teisingą teismą, o 6 straipsnio 3 dalyje – asmens, kaltinamo padarius nusikaltimą, teisės į gynybą garantijos. Viena iš jų nustatyta 6 straipsnio 3 dalies d punkte – tai reikalavimas, kad jis galėtų apklausti kaltinimo liudytojus arba turėtų teisę, kad tie liudytojai būtų apklausti ir apklausti tokiomis pat sąlygomis, kokios taikomos kaltinimo liudytojams.

Europos žmogaus teisių teismas byloje *Lüdi prieš Šveicariją* (*Cour Eur. D. H., arrêt Lüdi du 15 juin 1992, series A n° 238*) atkreipė dėmesį į tą aplinkybę, kad nei kaltinamasis, nei jo gynėjas nė karto negalėjo užduoti klausimo įslaptintam policijos agentui. Teismas tai įvertino kaip Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies d punkto pažeidimą. Teismo sprendime pažymima, jog tikrai buvo įmanoma suorganizuoti tokią policijos agento apklausą, kad kaltinamasis ir jo gynėjas galėtų užduoti šiam agentui klausimus ir kartu būtų garantuotas jo anonimiškumas.

Europos žmogaus teisių teismas byloje *Doorson prieš Nyderlandus* pripažino nepažeidžiančiu Konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintos teisės į teisingą bylos nagrinėjimą tokį baudžiamąjį procesą, kai įslaptinti liudytojai buvo apklausti parengtinio tyrimo teisėjo, žinojusio šių liudytojų asmens tapatybę, kai tokioje apklausoje dalyvavo kaltinamojo gynėjas, galėjęs užduoti klausimus įslaptintiems liudytojams, ir kai kaltinamojo kaltumą nusikaltimo padarymu patvirtino iš kitų šaltinių surinkti įrodymai (*Cour Eur. D. H., arrêt Doorson c. Pays-Bas, Recueil 1996–II*).

Principus, kuriais vadovaujantis turi būti vertinamas įslaptintų liudytojų parodymų teisėtumas, Europos žmogaus teisių teismas išdėstė byloje *Van Mechelenas ir kiti prieš Nyderlandus* (*Cour Eur. D. H., arrêt Van Mechelen et autres c. Pays-Bas, Recueil 1997–III*). Įslaptintų liudytojų naudojimas pateisinamas tada, kai būtina apsaugoti jų interesus, jeigu tai, kad yra naudojami tokie liudytojai, neatima iš kaltinamojo teisės į gynybą ir teisingą bylos nagrinėjimą apskritai. Gynybai turi būti suteikta galimybė apklausti kaltinimo liudytojus, kadangi liudytojų anonimiškumas suvaržo gynybos galimybes kvestionuoti liudytojo patikimumą, pateikti argumentus dėl galimo asmeninio jo priešiško ar išankstinio nusistatymo kaltinamojo atžvilgiu. Šiuos apribojimus turi „pakankamai atsverti teisminės valdžios taikomos procedūros“. Be to, įslaptintų liudytojų parodymai negali būti

vieninteliai ar lemiami įrodymai, pagrindžiantys apkaltinamąjį nuosprendį.

Taigi Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencijoje pripažįstama, kad tam tikrais atvejais įslaptintų liudytojų naudojimas nepažeidžia Konvencijos.

Europos Tarybos Ministrų komiteto 1997 m. rugsėjo 10 d. rekomendacijoje Nr. (97) 13 valstybėms narėms dėl poveikio liudytojams ir teisės į gynybą atkreiptas dėmesys į tai, kad, gerbiant teisę į gynybą, liudytojai turi turėti galimybę liudyti taikant kitus metodus, leidžiančius išvengti bet kokios poveikio rizikos, atsiradusios dėl tiesioginio ryšio su kaltinamuoju. Tačiau, jei tik įmanoma, asmens, galinčio pateikti duomenų, įslaptinimas atsižvelgiant į nacionalinę teisę turėtų būti išskirtinė priemonė. Jeigu šios priemonės reikalauja pats liudytojas ir (arba) ji suteikiama kompetentingų institucijų, tai baudžiamasis procesas turi numatyti patikrinimo procedūrą, leidžiančią atkurti pusiausvyrą tarp baudžiamosios justicijos interesų ir teisės į gynybą. Dėl šios procedūros gynyba turi turėti galimybę ginčyti poreikį įslaptinti liudytojo duomenis, jo patikimumą ir jo parodymų kilmę.

4. Konstitucijoje yra įtvirtinta žmogaus teisių apsauga: gyvybės (19 straipsnis), asmens neliečiamumo (25 straipsnis), nuosavybės neliečiamumo (23 straipsnis) ir kt. Taigi liudytojas ar nukentėjęsysis, duodantis parodymus, turi būti įstatymų nustatytais priemonėmis tinkamai apsaugotas nuo neteisėto poveikio.

Kartu visuomenė ir valstybė yra suinteresuotos, kad kiekvieno asmens, kaltinamo padarius nusikaltimą, byla būtų išnagrinėta teisingai. Asmeniui, kaltinamam padarius nusikaltimą, Konstitucijoje garantuojama, kad jo byla bus išnagrinėta viešai ir teisingai (31 straipsnio 2 dalis). Jis turi turėti teisę gintis nuo pareikšto kaltinimo. Dėl liudytojo ar nukentėjusiojo asmens tapatybės duomenų įslaptinimo kaltinamojo teisės į gynybą realizavimas yra sudėtingesnis. Tai reiškia, kad baudžiamojo proceso normose, nustatančiose liudytojų ar nukentėjusiųjų įslaptinimo bei jų parodymų davimo tvarką, minėtos teisės turi būti suderintos.

Konstitucinis Teismas pažymi, kad liudytojų ar nukentėjusiųjų įslaptinimas galimas tik kaip išimtinė priemonė, kai būtina užtikrinti jų saugumą ir kai įslaptintų liudytojų ar nukentėjusiųjų apklausos teisminiame posėdyje tvarka bei jų parodymų tyrimas ir naudojimas neapriboja ir nepaneigia asmens, kaltinamo padarius nusikaltimą, konstitucinės teisės į gynybą, taip pat į teisingą bylos nagrinėjimą.

5. Pareiškėjai abejoja, ar BPK straipsnių normos, reguliuojančios įslaptinto liudytojo ar nukentėjusiojo parodymų įtvirtinimą ir tyrimą teisme, neprieštarauja Konstitucijai.

II

Dėl BPK 317¹ straipsnio atitikimo Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims, 109 straipsnio 1 ir 2 dalims, 117 straipsnio 1 daliai, 118 straipsnio 1 daliai bei BPK 267 straipsnio 5 punkto – Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims, 109 straipsnio 1 ir 2 dalims ir 118 straipsnio 1 daliai.

1. BPK 317¹ straipsnyje „Liudytojo ar nukentėjusiojo apklausos ypatumai, kai jų tapatybę nustatantys duomenys yra įslaptinti“ nustatyta:

„Jeigu parengtinio tardymo metu liudytojo ar nukentėjusiojo asmens tapatybę nustatantys duomenys buvo įslaptinti, teismas gali nekviesti tokio asmens į teismo posėdį, o jo parodymus, duotus parengtinio tyrimo metu, balsu perskaityti.

Pripažinęs, kad liudytoją ar nukentėjusįjį būtina apklausti teisme, teismas paveda pareigūnui, kuris įslaptina šio asmens duomenis, taip suorganizuoti jo atvykimą į teismą, kad būtų garantuotas asmens tapatybę nustatančių duomenų slaptumas.

Tokius asmenis teismas apklausia nedalyvaujant teismo nagrinėjimo dalyviams. Šiuo atveju apklaustojo parodymus teismo posėdžio protokole užrašo vienas iš teisėjų.

Jeigu teismas nusprendžia apklausti įslaptintą liudytoją ar nukentėjusįjį teisiama jame posėdyje, teismas tai gali atlikti neviešame teismo posėdyje, sudaręs akustines ir vizualines kliūtis kitiems proceso dalyviams nustatyti apklausiamojo asmens tapatybę.“

BPK 267 straipsnyje „Teisiamojo teisės teisminiame nagrinėjime“ nustatyta, kad teisiama šis turi teisę:

1) gauti įstatymo nustatytu laiku kaltinamosios išvados nuorašą ir šio kodekso 259 straipsnyje numatytais atvejais – teismo tvarkomojo posėdžio nutarties ar teisėjo nutarimo atiduoti teismui nuorašą;

2) turėti gynėją;

3) pareikšti prašymus;

4) pareikšti nušalinimą teisėjams, prokurorui, teisiamojo posėdžio sekretoriui, vertėjui, ekspertui ir specialistui;

5) dalyvauti tiriant visus įrodymus, išskyrus 317¹ straipsnyje numatytus atvejus;

6) duoti klausimus liudytojams, ekspertams, specialistams, kitiems teisiamesiems, taip pat nukentėjusiajam, civiliniam ieškovui ir civiliniam atsakovui bei jų atstovams;

7) bet kuriuo teismo tardymo momentu duoti paaiškinimus apie teismo tiriamas bylos aplinkybes ir pareikšti savo nuomonę apie kitų teismo nagrinėjimo dalyvių pareikštus prašymus;

8) dalyvauti teisminiuose ginčiuose, jeigu nėra gynėjo;

9) kreiptis į teismą paskutiniu žodžiu;

10) pateikti pastabas dėl teisiamojo posėdžio protokolo;

11) apskųsti teismo nuosprendį ir nutartis.

2. Pareiškėjai abejoja, ar ginčijamos BPK 317¹ straipsnio normos neprieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims.

Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalyje nustatyta: „Asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą, turi teisę, kad jo byla viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir bešališkas teismas.“ Taigi Konstitucijoje yra įtvirtintas asmens teisės į teisingą teismą principas. Šis principas, be kita ko, reiškia, kad teismas privalo besąlygiškai laikytis konstitucinių principų ir juos įtvirtinančių įstatymų reikalavimų dėl baudžiamojo proceso šalių lygybės įstatymui ir teismui, būti bešališkas ir nepriklausomas. Tai – svarbiausios prielaidos, kad teisme būtų visapusiškai, nuodugniai bei objektyviai ištirtos bylos aplinkybės ir nustatyta tiesa bei teisingai pritaikyti baudžiamieji įstatymai.

Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje nustatyta: „Asmeniui, kuris įtariamas padaręs nusikaltimą, ir kaltinamajam nuo jų sulaikymo arba pirmosios apklausos momento garantuojama teisė į gynybą, taip pat ir teisė turėti advokatą.“ Šioje Konstitucijos normoje garantuota asmens teisė į gynybą suponuoja tai, kad jam įstatymu turi būti užtikrinta pakankamai procesinių priemonių gintis nuo pareikšto kaltinimo bei galimybė jomis pasinaudoti. Teisė į gynybą yra viena iš teisingo bylos išnagrinėjimo sąlygų. Garantuojant asmens teisę į gynybą sudaromos prielaidos kiekviena, kuris padarė nusikaltimą, teisingai nubausti ir užtikrinti, kad nekaltas asmuo nebus patrauktas baudžiamajon atsakomybėn ir nuteistas.

3. BPK 317¹ straipsnyje įtvirtinti tokie įslaptinto liudytojo ar nukentėjusiojo parodymų tyrimo teismo procese ypatumai: 1) teismas gali nekviesti įslaptinto asmens į teismo posėdį, o jo parodymus, duotus parengtinio tyrimo metu, balsu perskaityti (BPK 317¹ straipsnio 1 dalis); 2) teismas gali kviešti įslaptintą liudytoją į teismą, tačiau tokiu atveju teismas jį apklausia nedalyvaujant teismo nagrinėjimo dalyviams (BPK 317¹ straipsnio 2 ir 3 dalys); 3) teismas gali apklausti įslaptintą liudytoją ar nukentėjusįjį neviešame teismo posėdyje, sudaręs akustines ir vizualines kliūtis kitiems proceso dalyviams nustatyti apklausiamojo asmens tapatybę (BPK 317¹ straipsnio 4 dalis).

Taigi BPK 317¹ straipsnyje yra nustatyta teismo diskrecija rinktis vieną iš nurodytų alternatyvų.

4. BPK 267 straipsnio 5 punkte nustatyta, jog teisiamasis gali dalyvauti tiriant visus įrodymus, išskyrus BPK 317¹ straipsnyje numatytus atvejus. Taigi BPK 267 straipsnio 5 punkte nustatyti teisiamojo teisių apribojimai gali būti atskleisti tik išsiaiškinus BPK 317¹ straipsnyje įtvirtinto teisinio reguliavimo turinį.

Konstitucinis Teismas pažymi, kad BPK 267 straipsnio 5 punktas suformuluotas teisiškai

ydingai, nes yra neaiškus jame nustatyto teisinio reguliavimo turinys. Taigi BPK 267 straipsnio 5 punktas gali būti aiškinamas įvairiai. Antai remiantis šio punkto norma teisiamajam gali būti ribotai leidžiama arba apskritai neleidžiama dalyvauti tiriant įslaptinto liudytojo ar nukentėjusiojo parodymus. Toks teisinis reguliavimas neatitinka visuotinai pripažinto teisinio tikrumo principo, sudaro prielaidas pažeisti teisiemojo teisę į gynybą, taip pat į teisingą teismą.

5. BPK 317¹ straipsnio 1 dalyje teismui yra nustatyta teisė nekviesti į teismo posėdį asmens, kurio asmens tapatybę nustatantys duomenys buvo įslaptinti, o jo parodymus, duotus parengtinio tyrimo metu, perskaityti balsu. Tokiu atveju teisiamajam apribojama teisė užduoti įslaptintam liudytojui ar nukentėjusiajam klausimus, kvestionuoti jų parodymų patikimumą.

BPK 317¹ straipsnio 2 ir 3 dalyse yra įtvirtinta kita teismo teisė – įslaptintą liudytoją ar nukentėjusįjį apklausti teisme ir nustatyta tokių asmenų atvykimo į teismą bei jų apklausos teisme tvarka. Pagal BPK 317¹ straipsnio 3 dalį teismas apklausia įslaptintą liudytoją ar nukentėjusįjį nedalyvaujant teismo nagrinėjimo dalyviams. Tokiu atveju negarantuojama teisiemojo teisė užduoti klausimus įslaptintam liudytojui ar nukentėjusiajam ar kitaip dalyvauti tiriant šių asmenų parodymus.

Pagal BPK 317¹ straipsnio 4 dalį įslaptintas liudytojas ar nukentėjusysis gali būti apklausiamas neviešame teisiamaajame posėdyje sudarius akustines ir vizualines kliūtis, trukdančias kitiems proceso dalyviams nustatyti šių asmenų tapatybę. Įslaptinto liudytojo ar nukentėjusiojo apklausą atlieka teismas. Šiuo atveju taip pat negarantuojama teisiemojo teisė užduoti klausimus įslaptintam liudytojui ar nukentėjusiajam.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad BPK 267 straipsnio 5 punktas ir BPK 317¹ straipsnis ta apimtimi, kuria negarantuojama teisiemojo teisė pačiam ar per teismą užduoti klausimus įslaptintam liudytojui ar nukentėjusiajam ir dėl to ribojama jo teisė dalyvauti tiriant įrodymus, pažeidžia teisiemojo teisę į gynybą, taip pat į teisingą bylos nagrinėjimą. Tai prieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims.

6. Vilniaus apygardos teismo nuomone, BPK 317¹ straipsnio 3 ir 4 dalys prieštarauja Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai.

Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Visuose teismuose bylos nagrinėjamos viešai. Teismo posėdis gali būti uždaras – žmogaus asmeninio ar šeimyninio gyvenimo slaptumui apsaugoti, taip pat jeigu viešai nagrinėjama byla gali atskleisti valstybinę, profesinę ar komercinę paslaptį.“ Taigi šiame Konstitucijos straipsnyje yra įtvirtintas viešo bylų nagrinėjimo teisme principas. Kartu Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje yra nustatyta, kad esant tam tikroms aplinkybėms teismo posėdžiai gali būti uždari, ir nurodomas tokių aplinkybių sąrašas. Viena iš jų yra ta, kad gali būti atskleista valstybinė paslaptis.

BPK 16 straipsnyje yra detalizuojamas teismo nagrinėjimo viešumo konstitucinis principas. Jame yra nurodyti atvejai, kada gali būti neviešas teisminis nagrinėjimas. Vienas iš tokių atvejų – kai byla nagrinėjama esant įslaptintam liudytojui ar nukentėjusiajam. Pažymėtina, kad BPK 156¹ straipsnio 3 dalyje ir Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 8 punkte yra nustatyta, jog valstybinė paslaptis yra „įslaptinti liudytojo ar nukentėjusiojo asmens tapatybę nustatantys duomenys.“

Pažymėtina, kad BPK vartojama sąvoka „neviešas“ savo prasme yra tolygi Konstitucijoje pavartotai sąvokai „uždaras“.

BPK 317¹ straipsnio 3 dalyje apskritai nenurodomas teismo posėdžio pobūdis. Joje nustatyta, kokius veiksmus teismas atlieka, kai nutaria įslaptintą liudytoją ar nukentėjusįjį apklausti teisme, ir tai, kad apklaustojo parodymai užrašomi teismo posėdžio protokole.

BPK 317¹ straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad teismas gali apklausti įslaptintą liudytoją ar nukentėjusįjį neviešame teismo posėdyje. Kaip buvo minėta, Konstitucijos 117 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad esant Konstitucijoje įtvirtintiems pagrindams, tarp jų ir tam, kad reikia apsaugoti valstybinę paslaptį, gali būti rengiami uždari teismo posėdžiai.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad BPK 317¹ straipsnio 3 ir 4 dalys neprieštarauja Konstitucijos 117 straipsnio 1 daliai.

7. Panevėžio apygardos teismas abejoja, ar BPK 317¹ straipsnis neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 1 bei 2 dalims ir 118 straipsnio 1 daliai. Šią savo abejonę teismas grindžia tuo, kad Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalies norma, laiduojanti asmens teisę į gynybą, yra susijusi su Konstitucijos 109 straipsnio 1 bei 2 dalių ir 118 straipsnio 1 dalies normomis, kuriose įtvirtintos teismo ir prokurorų funkcijos.

Konstitucijos 109 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatyta:

„Teisingumą Lietuvos Respublikoje vykdo tik teismai.

Teisėjas ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi.“

Konstitucijos 118 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Valstybinį kaltinimą baudžiamosiose bylose palaiko, baudžiamąjį persekiojimą vykdo ir kvotos organų veiklą kontroliuoja prokurorai.“

Iš BPK 317¹ straipsnio normų analizės matyti, kad jos skirtos reguliuoti įslaptinto liudytojo ar nukentėjusiojo apklausą, tuo tarpu Konstitucijos 109 straipsnio 1 ir 2 dalyse, taip pat 118 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinti teismų ir prokuratūros kompetencijos dalykai. Taigi BPK 317¹ straipsnyje yra sureguliuoti kitokio pobūdžio santykiai negu Konstitucijos 109 straipsnio 1 bei 2 dalies ir 118 straipsnio 1 dalies normose, todėl ginčijamos normos neprieštarauja paminėtiems Konstitucijos straipsniams.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad BPK 317¹ straipsnis

neprieštarauja Konstitucijos 109 straipsnio 1 bei 2 dalims ir 118 straipsnio 1 daliai.

III

Dėl BPK 156¹ straipsnio 3 dalies atitikimo Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai ir BPK 156¹ straipsnio atitikimo Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims.

1. BPK 156¹ straipsnyje „Liudytojo ar nukentėjusiojo asmens tapatybę nustatančių duomenų įslaptinimas“ nustatyta:

„Prokuroras, taip pat prokuroro sutikimu tardytojas sunkių nusikaltimų bylose, norėdami užtikrinti liudytojo ar nukentėjusiojo asmens saugumą, turi teisę įslaptinti jų pavardę ir kitus asmens tapatybę nustatančius duomenis. Tuo reikalu surašomas nutarimas, kuris saugomas atskirai nuo bylos kartu su specialiu tardymo veiksmo protokolo priedu.

Tardymo veiksmai su šiais asmenimis atliekami laikantis bendrųjų šio kodekso taisyklių su išimtimi, kad be prokuroro ar tardytojo niekas negalėtų sužinoti tardyme dalyvavusio liudytojo ar nukentėjusio asmens tapatybę nustatančių duomenų.

Įslaptinti asmens tapatybę nustatantys duomenys yra valstybinė paslaptis. Susipažinti su tikraisiais asmens tapatybę nustatančiais duomenimis turi teisę tik byloje dalyvaujantys tardytojai, prokurorai ir teisėjai. Už įslaptintų duomenų paskelbimą jie atsako pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 73 straipsnį.“

2. Vilniaus apygardos teismo nuomone, BPK 156¹ straipsnio 3 dalis prieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai dėl to, kad aptariamojo BPK straipsnio 3 dalyje nustatyta, jog teisę susipažinti su tikraisiais asmens tapatybę nustatančiais duomenimis turi tik vienas dalyvaujantis procese asmuo – prokuroras, kuriam suteikiamas prioritetas kitų proceso dalyvių atžvilgiu, ir nėra paisoma kitų procese dalyvaujančių asmenų teisių.

Konstitucijos 29 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „Įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs.“ Šiomis Konstitucijos nuostatomis yra įtvirtintas visų asmenų lygybės principas. Jo turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą. Šis principas įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai. Tai – formalios teisinės lygybės principas. Šis konstitucinis principas nepaneigia to, kad įstatyme gali būti nustatytas nevienodas teisinis reguliavimas tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu (Konstitucinio Teismo 1996 m. sausio 24 d. ir 2000 m. gegužės 8 d. nutarimai).

Kaltintojas ir gynėjas vykdo skirtingas funkcijas, todėl jų teisių turinys nėra tapatus. Skiriasi ir jų teisinė padėtis. Tačiau, kaip minėta, jie, kaip baudžiamojo proceso dalyviai, turi lygias teises teikti įrodymus, dalyvauti juos tiriant, pareikšti prašymus ir kt.

Pažymėtina, kad liudytojo ar nukentėjusiojo asmens tapatybę nustatančių duomenų

įslaptinimas pats savaime nereiškia, jog teismo ar jo gynėjo teisės šiame procese yra apribotos.

Taip pat nėra pagrindo tvirtinti, jog prokuroras dėl to, kad turi informacijos apie liudytojo ar nukentėjusiojo asmens tapatybę nustatančius duomenis, turi ir išskirtinę procesinę padėtį.

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad BPK 156¹ straipsnio 3 dalis neprieštarauja Konstitucijos 29 straipsnio 1 daliai.

3. Vilniaus apygardos ir Šalčininkų rajono apylinkės teismų nuomone, kyla abejonių, ar BPK 156¹ straipsnis neprieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims.

Sprendžiant šiuos klausimus būtina pažymėti, kad BPK 156¹ straipsnyje yra nustatyta prokuroro ar tardytojo teisė įslaptinti liudytoją ar nukentėjusįjį, to įslaptinimo tvarka ir tardymo veiksmų ypatumai. Šiame nutarime yra konstatuota, kad įslaptinto liudytojo ar nukentėjusiojo institutas baudžiamajame procese yra galimas tik kaip išimtinė priemonė ir jeigu yra užtikrinta teismo teisė į gynybą. Todėl liudytojo ar nukentėjusiojo įslaptinimas pats savaime nepažeidžia Konstitucijoje įtvirtinto principo, kad byla turi būti išnagrinėta viešai ir teisingai (Konstitucijos 31 straipsnio 2 dalis), ir asmens teisės į gynybą (Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalis).

Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus darytina išvada, kad BPK 156¹ straipsnis neprieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 bei 6 dalims.

IV

Dėl BPK 118¹ straipsnio atitikimo Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims.

BPK 118¹ straipsnyje „Tardymo veiksmų ir teismo posėdžių protokolų turinio ypatumai, kai liudytojo ar nukentėjusiojo asmens tapatybę nustatantys duomenys yra įslaptinti“ nustatyta:

„Liudytojas ar nukentėjusysis, kurio asmens tapatybę nustatantys duomenys įslaptinti, tardymo veiksmų ir teismo posėdžių protokoluose, taip pat visuose kituose baudžiamosios bylos dokumentuose įvardijamas slaptavardžiu. Tikrieji asmens duomenys surašomi specialiame tardymo veiksmo protokolo priede, kuris saugomas atskirai nuo bylos medžiagos.

Asmens tapatybę nustatančių duomenų įslaptinimo atvejais tardymo veiksmo protokolą surašo ir jį pasirašo šį veiksma atlikęs pareigūnas. Po kiekvieno tardymo veiksmo specialiame protokolo priede pažymima, kad liudytojas ar nukentėjusysis susipažino su tardymo veiksmo protokolu. Tai jis patvirtina savo parašu.

Tardymo veiksmų protokoluose nerašomos žinios, kurios nesuję su šio kodekso 71 ir 73 straipsniuose numatytais įrodinėtiniomis aplinkybėmis, tačiau padeda nustatyti tardymo veiksmo dalyvavusio asmens tapatybę.“

Šalčininkų rajono apylinkės teismo nuomone, BPK 118¹ straipsnis prieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims.

BPK 118¹ straipsnyje yra nustatyta teismo posėdžių protokolų surašymo tvarka, kai

apklausiamas liudytojas ar nukentėjusysis, kurio asmens tapatybę nustatantys duomenys yra įslaptinti. Šio straipsnio normos yra skirtos kitų, susijusių su liudytojo ar nukentėjusiojo įslaptinimu, normų įgyvendinimui.

Pažymėtina, kad BPK 118¹ straipsnio 3 dalyje nurodyta, jog į protokolą neįrašomos tik tos BPK 71 ir 73 straipsniuose išvardytos baudžiamojoje byloje įrodinėtinos aplinkybės, iš kurių būtų galima atsekti įslaptinto asmens tapatumą. Tai, kas susiję su nusikaltimo įvykiu, kaltinamojo kaltinimu, nusikaltimu padarytos žalos dydžiu, ir kitos aplinkybės turi būti užrašyta taip, kad iš jų nebūtų galima sužinoti tik parodymus įrodančiojo asmens tapatybės. Taigi BPK 118¹ straipsnio normomis iš esmės nevaržoma kaltinamojo ar teismo teisė žinoti, kuo jis yra kaltinamas, ir nepaneigiama jo konstitucinė teisė į gynybą, taip pat į teisingą teismą.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad BPK 118¹ straipsnis neprieštarauja Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsniu, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 53, 54, 55 ir 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

1. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 267 straipsnio 5 punktas ir 317¹ straipsnis ta apimtimi, kuria negarantuojama teismo teisė užduoti klausimus liudytojui ar nukentėjusiajam, kurių asmens tapatybę nustatantys duomenys yra įslaptinti, ir dėl to ribojama jo teisė dalyvauti tiriant įrodymus bei pažeidžiama teismo teisė į gynybą, taip pat į teisingą bylos nagrinėjimą, prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 2 ir 6 dalims.

2. Pripažinti, kad Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 118¹ ir 156¹ straipsniai neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Egidijus Jarašiūnas

Egidijus Kūris

Zigmas Levickis

Augustinas Normantas

Vladas Pavilionis

Jonas Prapiestis

Vytautas Sinkevičius

Teodora Staugaitienė